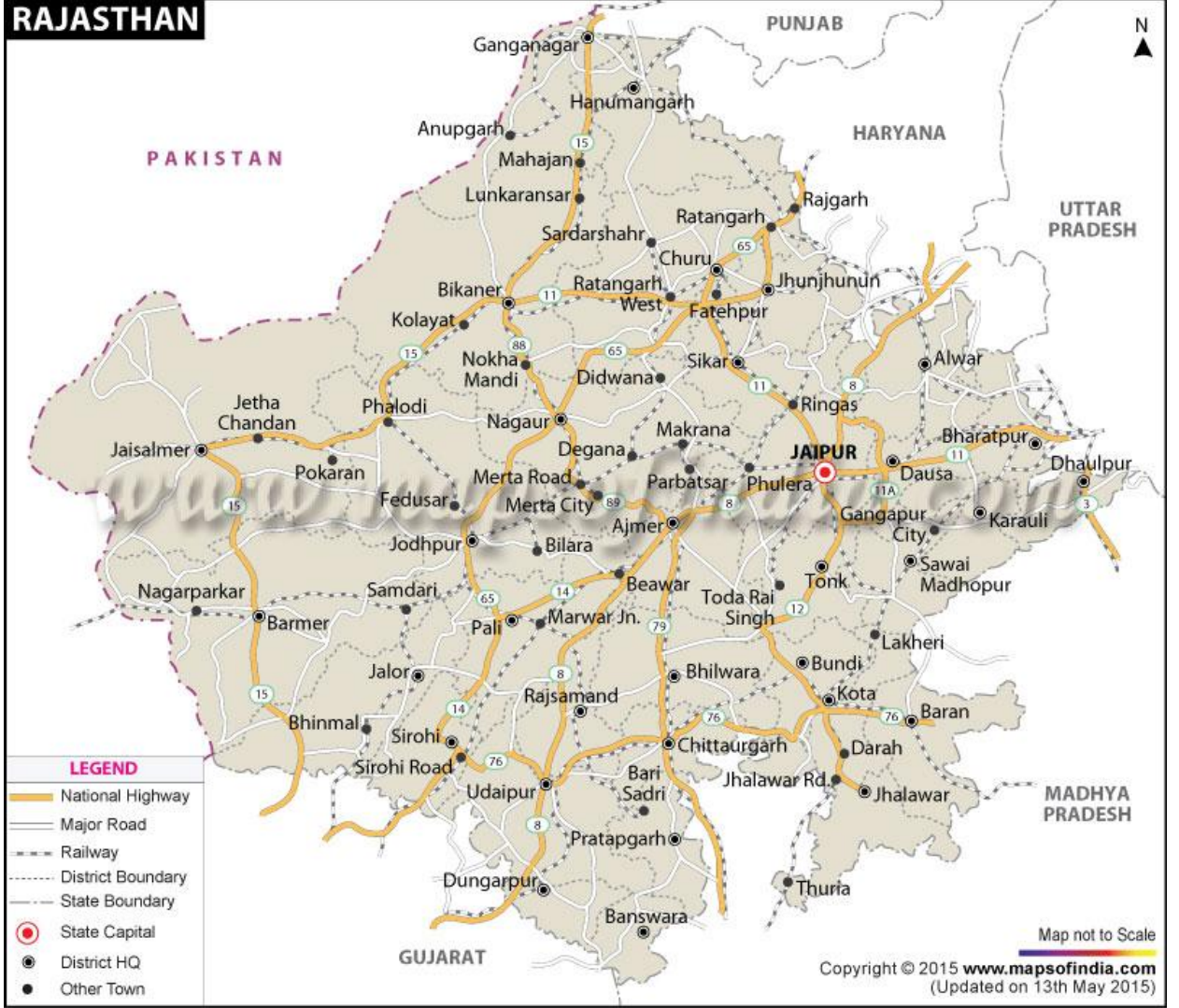

રાજસ્થાન

- ❖ સીમાઓ :-રાજસ્થાન રાજ્યની પશ્ચિમમાં પાકિસ્તાન, દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં ગુજરાત, દક્ષિણ-પૂર્વમાં મધ્યપ્રદેશ, ઉત્તરમાં પંજાબ, ઉત્તર-પૂર્વમાં ઉત્તરપ્રદેશ અને હરિયાણા રાજ્યની સરહદો આવેલી છે.
- ❖ ક્ષેત્રફળ :- ૩,૪૨,૨૩૯ (ચો કિમી)
- ❖ દેશમાં સ્થાન :-
- ❖ સ્થાપના :- તા. ૧/૧૧/૧૯૫૬
- ❖ પાટનગર :- જયપુર
- ❖ હવાઈ મથક :- જયપુર, જોધપુર, ઉદયપુર અને કોટા
- ❖ રાજ્યપાલ :-

- ❖ મુખ્યમંત્રી :- અશોક ગેહલોત (કોંગ્રેસ)
- ❖ સ્પીકર :-કલરાજ મિશ્રા
- ❖ રાજભાષા :- રાજસ્થાની, હિન્દી
- ❖ રાજ્ય પક્ષી :- ગ્રેટ બસ્તાર્ડ
- ❖ રાજ્ય પશુ :- ચિંકારા અને ઊંટ
- ❖ રાજ્ય વૃક્ષ :- ખેજરી
- ❖ રાજ્ય ફૂલ :- રોહીડા
- ❖ રાજ્ય ફળ :-
- ❖ રાજ્ય ગીત :-
- ❖ રાજ્ય નૃત્ય :- ધૂમર , ચકરી,ગણગૌર
- ❖ રાજ્ય રમત :- બાસ્કેટ બોલ
- ❖ હાઈકોર્ટ :-જોધપુર (ખંડપીઠ-જયપુર)
- ❖ કુલ વસ્તી :-૬,૮૫,૪૮,૪૩૭ (૨૦૧૧)
- ❖ વસ્તી ક્રમ :-
- ❖ વસ્તી ગીચતા :-૨૦૦
- ❖ જાતિ પ્રમાણ :-૯૨૮
- ❖ સાક્ષરતાનો દર :-૬૬.૧૧%
- ❖ લોકસભાની સીટો :- ૨૫
- ❖ વિધાનસભાની સીટો :- ૨૦૦
- ❖ રાજ્યસભાની સીટો :- ૧૦
- ❖ જીલ્લાની સંખ્યા :- ૫૦ (સૌથી મોટો જીલ્લો જેસલમેર અને સૌથી નાનો જીલ્લો ધોલપુર છે)
- ❖ મહાનગર :-જયપુર,જોધપુર,બિકાનેર, ઉદેપુર,જેસલમેર,બાડમેર
- ❖ મુખ્ય પાક :-
- ❖ મુખ્ય ઉદ્યોગ :-
 - ⇒ સિમેન્ટ ઉદ્યોગ (સવાઈ માધોપુર અને ચિત્તોડગઢ)
 - ⇒ ગરમ કાપડ ઉદ્યોગ :- જયપુર, ભીલવાડા, બીકાનેર, જોધપુર, સિકર,નાગૌર
 - ⇒ સિમેન્ટ ઉદ્યોગ :- લખૈરી, સવાઈ માધોપુર, ચિત્તોડગઢ, ચૂરૂ, જયપુર, ઉદયપુર
 - ⇒ રાસાયણિક ખાતર ઉદ્યોગ :- ખેતડી, કોટા અને સલિદીપુર
- ❖ ખનીજ :-

- ⇒ યુરેનિયમ (બિસુનડીહ , ઉમરા)
- ⇒ થોરિયમ :- ઉદયપુર,
- ⇒ તાંબુ :- ખેત્રી (ખાણનું નામ), ઝૂનઝૂન , ભીલવાડા, અજમેર,ચિત્તોડગઢ, ડુંગરપુર, જયપુર, પાળી, સિકાર અને સિરોહી
- ⇒ ચાંદી :- જવાર ક્ષેત્ર (સૌથી મોટી ખાણ,ઉદયપુર)
- ⇒ જસત :- ઉદયપુર,અને ચિત્તોડગઢ
- ⇒ સીસું :- (સીસુનું પ્રમુખ ઉત્પાદક રાજ્ય છે.) ઉદયપુર, ડુંગરપુર, બાંસવાડા, અલવર
- ⇒ એસ્બેસ્ટોસ :- (95% રાજસ્થાન ભારતનું સૌથી મોટું ઉત્પાદક રાજ્ય છે.)
- ⇒ સંગમરમર :- (રાજસ્થાન ભારતનું સૌથી મોટું ઉત્પાદક રાજ્ય છે.)
- ⇒ અબરખ :- અજમેર,ભીલવાડા, ડુંગરપુર, જયપુર, ઉદયપુર, ટોંક
- ⇒ ચિરોડી :- (દેશનો કુલ અનામત જથ્થાનો ૯૦% રાજસ્થાનમાં)
- ⇒ લિઝ્નાઈટ:- બાડમેર,પાલના
- ⇒ ટેન્સ્ટન :- દિવાના
- ⇒ કોલસો :- બીકાનેર (લિઝ્નાઈટ- પાલના),
- ⇒ કુદરતી ગેસ :- બાડમેર
- ❖ મુખ્ય નદીઓ :- ચંબલ,બનાસ,લુણી, પાર્વતી,બાણ ગંગા, ખારી,મહી, કોઠારી,સાબરમતી,બેડચ
- ❖ પરિયોજનાઓ :-
 - ⇒ ઇન્દિરા ગાંધી નહેર યોજના(વિશ્વની સૌથી લાંબી નહેર - 468 કિમી)
 - ⇒ ભાખડા નાંગલ પરિયોજના (સતલજ નદી પર પંજાબ, રાજસ્થાન, હરિયાણા અને હિમાચલપ્રદેશની સંયુક્ત યોજના)
 - ⇒ ચંબલ પરિયોજના (ચંબલ નદી પર રાજસ્થાન અને મધ્યપ્રદેશની સંયુક્ત પરિયોજના- રાણા પ્રતાપસાગર બંધ -કોટા)
 - ⇒ પોંગ પરિયોજના (બિયાસ નદી પરપંજાબ, રાજસ્થાન, હરિયાણા અને હિમાચલપ્રદેશની સંયુક્ત યોજના)
- ❖ પર્વતો :- અરવલ્લી, તારાગઢ, આબુ અને અચલગઢ
- ❖ કુદરતી સરોવર :- ઢેબરસરોવર , પુષ્કરસરોવર (પવિત્ર સરોવર) અને સાંભર(ભારતનું સૌથી મોટું ખારા પાણીનું સરોવર
- ❖ અભ્યારણ્ય :-
 - ⇒ સારિસ્કા અભ્યારણ્ય (અલવર જિલ્લો - ટાઈગર રિઝર્વ જાહેર)

- ⇒ રણથંભોર રાષ્ટ્રીય વાઘ અભ્યારણ્ય (સવાઈ માધોપુર-ટાઈગર રિઝર્વ જાહેર)
- ⇒ કેવલાદેવ ધાના પક્ષી અભ્યારણ્ય (ભરતપુર) (વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઇટ)
- ⇒ રામગઢ વિષધારી અભ્યારણ્ય (ટાઈગર રિઝર્વ જાહેર)
- ⇒

❖ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન :-

- ⇒ ધાના પક્ષીવિહાર
- ⇒ મરુસ્થલીય રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- ⇒ દરાહ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- ⇒ રણથંભોર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન,
- ⇒ ધાના પક્ષી વિહાર

❖ ગિરિમથક :- માઉન્ટ આબુ

❖ પરિયોજનાઓ :- ભાખરા નાંગલ પરિયોજના (સતલજ નદી), ઇન્દિરા ગાંધી પરિયોજના (સતલજ અને વ્યાસ), ચંબલ પરિયોજના (ચંબલ), ભીમસાગર સિંચાઈ પરિયોજના, બિસલપુર પરિયોજના (બનાસ નદી)

❖ જળાશય ડેમ :- પોગ (બિયાસ)

❖ જળ વિદ્યુત યોજના :- રાણા પ્રતાપ સાગર યોજના, જવાહર સાગર યોજના,

❖ ગેસ વિદ્યુત પરિયોજના :- અત્રા

❖ મહેલ :- હવામહેલ (મહારાજા સવાઈ પ્રતાપસિંહ-૧૭૯૯), ચંદ્રમહલ(સિટી પેલેસ), આમેર મહેલ, ફૂલ મહેલ, શીશ મહેલ, લોકગઢ મહેલ(ભરતપુર), પુરાણા મહેલ (ભરતપુર), પન્નાબાઈ મહેલ(ચિતોડગઢ)

❖ જળધોધ :- ચૂલિયા(ચંબલ નદી), મેનાલ (ઉપરમાલ)

❖ મ્યુઝિયમ :- ગવર્મેન્ટ સેન્ટ્રલ મ્યુઝિયમ

❖ કિલ્લાઓ :- મેહરાનગઢ કિલ્લો (જોધપુર), રણથંભોર કિલ્લો, કુંભલગઢ, નહારગઢની કિલ્લો (જયપુર), ગગરૂનનો કિલ્લો (ઝાલાવાડ)

❖ સરોવર :- નક્કી સરોવર (સીરોહી), આનાસાગર (અજમેર), રેવાસી (સીકર), રાજસમંદ (ગોમતી નદી)

❖ જોવાલાયક સ્થળો :- માઉન્ટ આબુ, બ્રહ્માકુમારી કેન્દ્ર (માઉન્ટ આબુ), દેલવાડાના ડેરા , નખી લેક, સનસેટ પોઈન્ટ (માઉન્ટ આબુ), ઉદયપુર, અજમેર, જેસલમેર, હવા મહેલ, જંતર મંતર વેધશાળા, ચંદ્રમહાલ, નગર મહેલ, મુબારકમહાલ(જયપુર), નાથદ્વારા, સવાઈ

માધોપુર,જોધપુર,બાડમેર, કુંભલગઢ,જંતરમંતર વેધશાળા (જયપુર),ચિતોડગઢ,ચિતોડગઢ,
પુષ્કર, એકલિંગજી, સુન્ધામાતા,નાથદ્વારા

❖ મહત્વની યોજનાઓ :-

વિશેષ માહિતી :-

- રાજસ્થાનના પ્રથમ મુખ્યમંત્રી હીરાલાલ શાસ્ત્રી (૩૦ માર્ચ ૧૯૪૮) અને પ્રથમ રાજ્યપાલ શ્રી ગુરુમુખ નિહાલસિંહ (૧ નવેમ્બર ૧૯૫૬)
- રાજસ્થાન ના પ્રથમ નિર્વાચિત મુખ્યમંત્રી ટીકારામ પાલીવાલ (૩ માર્ચ ૧૯૫૨) હતા.
- રાજસ્થાનના પ્રથમ મુખ્ય ન્યાયાધીશ કમલકાન્ત વર્મા હતા જ્યારે રાજસ્થાનના પ્રથમ વિધાનસભાના અધ્યક્ષ તરીકે નરોત્તમ જોશી હતા.
- રાજસ્થાનના પ્રથમ મહિલા મુખ્યમંત્રી વસુંધરારાજ સિંઘિયા (૮ ડિસેમ્બર ૨૦૦૩)હતા જ્યારે પ્રથમ મહિલા રાજ્યપાલ તરીકે પ્રતિભા પાટિલ (૮ નવેમ્બર ૨૦૦૪) હતા.
- રાજસ્થાનના પ્રથમ મહિલા અધ્યક્ષ તરીકે સુમિત્રાસિંહ હતા.
- ઉદયપુર રાજસ્થાનનું ઐતિહાસિક શહેર છે તે રાજસ્થાનનું વેનિસ' કે ' સરોવરોનું શહેર' તરીકે ઓળખાય છે.
- ખેત્રીમાં તાંબાની ખાણો આવેલી છે.
- પોખરણ ખાતે ભારતે પ્રથમ અણુવિસ્ફોટ ૧૯૪૭માં કર્યો હતો ત્યારપછી ૧૯૯૮માં પાંચ અણુવિસ્ફોટ કર્યા હતા.
- જયપુર ભવ્ય કિલ્લાઓ, મહેલો અને સરોવરો તથા સંગેમરમરની પ્રતિમાઓ બ્લુ પ્રોટરી અને રાજસ્થાની મોજડી માટે ખૂબ જ જાણીતું છે.
- જેસલમેર સોનેરી નગરી સ્થાપત્ય અને શિલ્પોથી ભરપુર હવેલીઓ અને ઝરૂખો આવેલા છે.
- રાજસ્થાનની સૌથી વધુ લંબાઈ મધ્યપ્રદેશની ધરાવે છે. રાજસ્થાનમાં ૨૦% ભૂમિ બંજર છે.
- રાજસ્થાનનું ઝાલાપાટણ ઘંટિયોનું બજાર તરીકે જાણીતું છે.
- રાજસ્થાનમાં સૌથી વધુ ગરમી ધરાવતો જિલ્લો ચૂર છે. ભિલવાડા રાજસ્થાનનું માન્યેસ્ટર તરીકે ઓળખાય છે.
- ભરતપુર માં આવેલ કેવલાદેવ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં પક્ષીની વિલુપ્ત થતી પ્રજાતિ સાઈબેરિયન કેન શિયાળામાં આવે છે.
- બાડમેર અને સાંચોર પેટ્રોલિયમ માટે જાણીતું છે.
- રાજસ્થાનની પ્રથમ પવન ઊર્જા પરિયોજના અમરસાગરમાં આવેલી છે.

- વિશ્વનો સૌથી મોટો વિન્ડ - સોલર એનર્જી પ્લાન્ટ (600 મેગાવોટ ક્ષમતા) જેસલમેરમાં શરૂ થયો છે.
- રાજસ્થાનના ઝાલારાપાટન શહેરના હૃદયસ્થળ પર આવેલું
- કોર્ણાક સૂર્યમંદિર આવેલું છે જે કચ્છપતઘાત શૈલીનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે.
- રાજસ્થાનમાં ઉત્તમ જાતિનો લિગ્નાઈટ કોલસોનું મુખ્ય ઉત્પાદક પ્લાના છે.
- સવાઇ માધોપુર સહેરની સ્થાપના જયપુરના પૂર્વ મહારાજા સવાઇ માધોસિંહ પ્રથમે ઇ.સ. ૧૭૬૫માં કરી હતી.
- સવાઇ માધોપુરમાં રાજસ્થાનનો પ્રથમ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન રણથંભોરરાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન આવેલું છે. આ ઉદ્યાનને કારણે સવાઇ માધોપુર ' ટાઈગર સિટી' તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- રાજસ્થાનમાં પ્રથમ સુતરાઉ કાપડની મિલ ઇ.સ. ૧૮૮૯માં ધ કુષ્ણ મિલ્સ લિમિટેડની સ્થાપના દેશભક્ત દામોદરદાસને બ્યાવનગરમાં કરી હતી. આ ઉપરાંત અજમેર, ભિલવાડામાં પણ સુતરાઉ કાપડની મિલ આવેલી છે.
- રાજસ્થાનનું બિકાનેર મનોટી કળા માટે જાણીતું છે જેમાં વસ્તુઓને ઊંટની ચામડીથી શણગારવામાં આવે છે.
- અજમેરમાં આવેલી ' ઢાઈ દિનકા ઓપડા' નામની મસ્જિદનું નિર્માણ કુતુબુદ્દીન આઇબકે કરાવ્યું હતું.
- વિશ્વની સૌથી ઊંચી ૩૬૯ ફૂટની શિવ પ્રતિમા સ્ટેચ્યું ઓફ બિલીફ (વિશ્વ સ્વરૂપમ) નાથદ્વાર ખાતે ગણેશ ટેકરી ખાતે આવેલ છે. અને આ પ્રતિમા મદન પાલિવાલે બનાવી છે. તેના પ્રતિમા શિલ્પકાર નરેશ પ્રજાપતિની દેખરેખ હેઠળ બનાવવામાં આવી છે.
- તાજેતરમાં સિકાર જિલ્લાના રોહિલ (ખંડેલા બ્લોક)માંથી યુરેનિયમનો વિશાળ ભંડાર મળી આવ્યો છે.
- રાજસ્થાનમાં આવેલ રામગઢ વિષધારી અભ્યારણ્યને ભારતનું ૫૨મું અને રાજસ્થાનનું ચોથું ટાઈગર રિઝર્વ જાહેર થયું છે.